

9 Stödåtgärder

I kapitel 9 redovisas direktstöden till det svenska jordbruket inom ramen för EU:s jordbrukspolitik. Redovisningen omfattar även direktstöden till rennäringen samt till företag verksamma inom förädling och avsättning av jordbruksprodukter. En beskrivning av den svenska jordbrukspolitiken under åren närmast före Sveriges inträde i EU lämnas i Jordbruksstatistisk Årsbok 2000.

Utöver direktstöd förekommer exempelvis exportbidrag och stöd till lagring av jordbruksprodukter. Dessa stöd omfattas inte av redovisningen.

EU:s jordbrukspolitik

Det svenska EU-medlemskapet från den 1 januari 1995 innebar att de svenska jordbruksstöden ersattes av EU:s stödsystem. En beskrivning av huvuddragen i EU:s jordbrukspolitik och de olika stöden görs i det följande.

EU:s gemensamma jordbrukspolitik (Common Agricultural Policy, CAP) innebär att handeln med jordbruksprodukter är fri inom unionen.

Målen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik är att:

- Öka produktiviteten i jordbruket
- Ge jordbrukarna en skälig levnadsstandard
- Stabilisera marknaderna
- Trygga livsmedelsförsörjningen
- Ge konsumenterna livsmedel till rimliga priser

För att nå dessa mål används främst olika marknadsregleringar, men i EU:s jordbrukspolitik ingår även struktur- och regionalpolitiska åtgärder. På senare år har EU också fattat beslut om åtgärder för att minska jordbrukets belastning på miljön.

Den 1 januari 2005 införde Sverige ett nytt jordbrukarstöd – gårdsstödet. Gårdsstödet är

inte kopplat till jordbrukarens produktion utan är i stort sett oberoende av vad och hur mycket jordbrukaren producerar. Gårdsstödet ersätter flera stöd, bland annat arealersättningen och de flesta tidigare djurbidragen.

Jordbrukaren måste ha stödrätter för att få gårdsstödet.

Stödrätterna motsvarade det antal hektar jordbruksmark (åkermark och betesmark) som jordbrukaren brukade och redovisade 2005.

En stödrätt kan bestå av två delar, ett grundbelopp och ett tilläggsbelopp. Ett grundbelopp ingår i de flesta stödrätter. För betesmark är grundbeloppet per hektar lika i hela Sverige. För åkermark varierar grundbeloppet per hektar beroende på var i landet jordbrukaren har sin jordbruksmark.

Marknadsregleringarna finansieras helt av EU:s budget medan strukturstöden, de regionala stöden och miljöstöden medfinansieras av medlemsländerna.

Kommissionen har störst inflytande på de områden där EU i hög grad ansvarar för politiken, som t.ex. pris- och marknadsregleringen inom jordbrukspolitiken. För de åtgärder som medfinansieras av de enskilda medlemsländerna, t.ex. kompensationsbidraget och miljöprogrammet, är friheten större att nationellt utforma reglerna. Nationella stöd kan utformas

av de enskilda medlemsländerna, men måste godkännas av kommissionen.

Jordbrukspolitiken finansieras av tullar, införselavgifter, producentavgifter och bidrag från medlemsstaterna och upptar ungefär hälften av EU:s totala budget.

I **tabell 9.1** ges en sammanfattning av utbetalade direktstöd till jordbruket, dvs. gårdsstöd (tidigare arealersättningar, djurbidrag), regionala stöd samt miljöstöd, och i **tabellerna 9.2–5** mer detaljerad statistik om dessa stöd. Uppgifterna avser de år för vilka utbetalning skett, oavsett när. Utöver dessa stöd ges stöd till investeringar och s.k. startstöd. Dessa redovisas i **tabell 9.6** och **9.7**. Statistiken där avser de år under vilka stöden beviljats för utbetalning under ett antal år framåt i tiden. Stöd till rennäringen redovisas i en särskild tabell (**tabell 9.8**).

Gårdsstöd

De tidigare produktionskopplade jordbrukarstöden (arealersättning och djurbidrag) ersattes år 2005 med ett nytt stöd, gårdsstöd som i stort sett är helt frikopplade från produktionen.

Jordbrukaren kan få gårdsstödet för all jordbruksmark, det vill säga både för åkermark och för betesmark som jordbrukaren brukar och redovisar i SAM-ansökan.

För att få fullt gårdsstöd måste jordbrukaren uppfylla de så kallade tvärvillkoren. Det innebär att:

- jordbrukaren ska sköta all sin jordbruksmark enligt skötselkraven och att
- jordbrukaren ska följa vissa regler inom områdena miljö, folkhälsa, växtskydd, djurskydd och djurhälsa. Dessa regler kallas verksamhetskrav.

För att få gårdsstödet utbetalt måste jordbrukaren ha stödrätter. Gårdsstödet betalas ut för det antal hektar jordbruksmark som jordbrukaren ansöker om. Jordbrukaren kan dock inte få mer gårdsstöd än vad stödrätterna motsvarar. Stödrätterna tillhör jordbrukaren och är inte kopplade till marken.

Varje stödrätt har ett fastställt stödvärde som varierar mellan enskilda jordbrukare. Värdet beror på:

- vilken slags mark som låg till grund för tilldelningen av stödrätterna
- vilken region som stödrätterna tilldelades i
- om stödrätterna förutom grundbeloppet även består av ett tilläggsbelopp.

Jordbrukare kan överföra stödrätter mellan varandra på olika sätt:

- handel med stödrätter och
- hyra av stödrätter i samband med arrende av jordbruksmark.

Det är upp till jordbrukarna att komma överens om villkoren för överföringen. Av **tabell 9.2** framgår att för 2009 utbetalades ca 6 711 milj. kr i gårdsstöd till svenska jordbrukare. De största utbetalningar skedde i Skåne län och i Västra Götalands län.

Stöd för proteingrödor

Från och med stödår 2004 lämnas stöd för odling av proteingrödor. Stödet ingår i den nya jordbruksreformen och kan sökas av jordbrukare som odlar vissa proteingrödor (baljväxter).

Stödet är på maximalt 55,57 euro per hektar (ca 500 kr/ha). Inom hela EU finns en maximal areal på 1,6 milj. hektar, någon nationell nivå finns inte. Om jordbrukarna inom EU söker stöd för en större areal än den arealen kan stödet komma att minska. Minskningen kommer då att ske proportionellt.

I Sverige är den ansökta arealen 41 792 ha för 2009, jämfört med 2008, då den ansökta arealen var 30 303 ha.

Stöd för energigrödor

Från och med stödår 2004 lämnas ett särskilt stöd för odling av energigrödor.

Jordbrukare som odlar energigrödor kan ansöka om det särskilda stödet för odling av energigrödor. Alla jordbruksgrödor kan berättiga till stöd under förutsättning att de används till godkända energijändamål.

Stödet är maximalt 45 euro (ca 410 kronor) per hektar. Inom hela EU finns en garantiareal

på 2 miljoner hektar. Visar det sig att jordbrukarna inom EU sökt stöd för en större areal än garantiarealen kommer stödet per hektar att minska. 2007 blev ersättningen ca 30 euro (ca 290 kronor) per hektar. För att du ska få stödet för energigrödor krävs att stödet uppgår till minst 100 euro (ca 900 kronor). 2008 blev det full ersättning.

Stödet för energigrödor går inte att söka från och med 1 januari 2010. EU har beslutat att 2009 var det sista året då lantbrukare kan få stöd för produktion av energigrödor.

Den ansökta arealen i Sverige är 20 498 ha för 2009, jämfört med 2008 då den ansökta arealen var 19 414 ha.

Stöd för odling av grödor för industri- och energiändamål

Den som odlar industri- och energigrödor har möjlighet att söka tre olika stöd:

- Stödet för energigrödor
- Gårdsstödet
- Investeringsstöd för att plantera energiskog

Stöd för kontrakterad stärkelsepotatis

Jordbrukare som odlar stärkelsepotatis kan ansöka om stöd för kontrakterad stärkelsepotatis.

Stödbeloppet är 66,32 euro (ca 600 kr) per potatismängd, som behövs för att tillverka ett ton stärkelse. Beloppet justeras efter stärkelseinnehållet i potatisen.

Stöd för kontrakterad stärkelsepotatis till industrin har för 2009 t.o.m. april utbetalts 38 milj. kr.

Stöd för kvalitetscertifiering

Jordbrukare som har kvalitetscertifierat sin produktion genom att de är anslutna till ett kvalitetssäkringssystem har möjlighet att få stöd för kvalitetscertifiering. Det kvalitetssäkringssystem som jordbrukaren är ansluten till måste ha kontroller som utförs av ett oberoende certifieringsorgan, dvs. det krävs en oberoende tredjepartskontroll av att jordbrukaren uppfyller de krav som kvalitetssäkringssystemet ställer. Certifieringsorgan som utför den oberoende kontrollen ska vara ackrediterat.

Stödet betalas ut till jordbrukare som har växtodling, betesmark, nötkreatur för kött- och mjölkproduktion eller får och getter.

Från och med 2008 är hektarersättningen och den fasta ersättningen ersatt av ett lika stort belopp för alla jordbrukare. Det finns en summa pengar som kommer att fördelas på alla som blir berättigade till stödet. Hur stor ersättningen blir beror alltså på hur många jordbrukare som söker stödet och hur mycket pengar det finns att fördela respektive år. Det är omöjligt att i förväg veta hur stor ersättningen kommer att bli. 2009 betalades 28 miljoner ut. Stödet redovisas inte i följande tabeller.

Stöd till mervärden i jordbruket

Jordbrukare som söker stöd till mervärden i jordbruket måste vara verksam inom minst en av följande produktionsgrenar:

- Spannmål, oljevaxter, proteingrödor, utsäde, stärkelsepotatis, lin, hampa m.m.
- Nötkött
- Mjölkproduktion
- Får och getter

Stödet kan utbetalas för kvalitets- och marknadsföringsåtgärder. Det kan gälla produkt- och kvalitetsarbete till exempel genom studiebesök och specialistutbyte. Andra områden som kan vara aktuella är tekniska undersökningar, genomförbarhets- och designstudier. Det kan även gälla kostnader för utveckling av produktionsmetoder eller produkter samt marknadsundersökningar och testproduktion.

Stödet betalas ut med högst 75 % av kostnaderna för åtgärderna men med högst 50 000 kr per år och åtgärd. Stöd under 100 euro (ca 900 kr) betalas inte ut. Stödet redovisas inte i följande tabeller.

Handjursbidrag

Handjursbidrag kan beviljas för tjurar och stutar som slaktas i Sverige, säljs till annat EU-land eller exporteras till länder utanför EU. Slaktvikten på tjurarna ska vara minst 185 kg och stutarna måste ha uppnått en ålder av 9 månader.

Antal djur som berättigar till handjursbidrag

begränsas av en bidragskvot som är 250 000 djur.

Mjölkbidrag

Mellan åren 2004 och 2006 fanns det ett mjölkbidrag till mjölkproducenter. Från och med 2007 har mjölkbidraget upphört och ingår istället i gårdsstödet.

Modulering

Med modulering, menas att pengar förs över från vissa andra stöd till miljö- och landsbygdsprogrammet.

För 2009 gjordes avdrag för modulering på 7 % av det totala stödbeloppet för bland annat följande stöd; gårdsstödet, handjursbidraget och mjölkbidraget.

Regionala stöd

Kompensationsbidrag

EU:s regionalpolitik syftar till social utjämning mellan olika regioner inom gemenskapen. Jordbruket skall säkras i områden med sämre produktionsförutsättningar så att befolkningen kan bo kvar och landskapet bevaras. Det viktigaste regionalpolitiska bidraget är det s.k. kompensationsbidraget. Detta riktar sig till områden som har sämre förutsättningar för livsmedelsproduktion (Less Favoured Areas) än andra regioner. I Sverige utgår kompensationsbidrag till stödområdena i norra Sverige, delar av skogs- och mellanbygden i södra och mellersta Sverige samt vissa områden på Öland och Gotland.

För att få kompensationsbidrag måste jordbrukaren åta sig att bruka minst tre hektar jordbruksmark inom ett stödområde i minst fem år från och med den första stödutbetalningen. Det krävs också ett visst djurinnehav. Pensionärer kunde t.o.m. 2006 inte få kompensationsbidrag.

Kompensationsbidraget lämnas i första hand för vall och betesmark, men i vissa stödområden i norra Sverige även för spannmål och potatis. Kompensationsbidraget kan utgå med mellan 250 och 2 550 kr per hektar. **Tabell 9.3** visar att Västra Götalands län följt av Jönköp-

ings län är de län där mest kompensationsbidrag har utgått. Totalt utbetalades 678 milj. kr i kompensationsbidrag för år 2009.

Nationellt stöd till norra Sverige

Avtalet med EU ger Sverige rätt att lämna nationellt stöd till vissa områden i norra Sverige. Stödet är helt finansierat av svenska staten och syftet är att behålla traditionell jordbruksproduktion som är särskilt lämpad för klimatförhållandena i norra Sverige. Avsikten är också att stödet skall förbättra strukturen för produktion, omsättning och förädling av jordbruksprodukter och säkerställa att miljön och naturvärdena skyddas och bevaras.

Det nationella stödet tillsammans med kompensationsbidraget och miljöstödet för bevarande av öppet odlingslandskap ersätter det gamla Norrlandsstödet.

Stöd utgår till mjölk-, slaktsvins- och äggproduktion samt för suggor och getter samt odling av potatis, bär och grönsaker. Det nationella stödet är förknippat med vissa villkor. Jordbruket skall t.ex. omfatta minst 3 hektar jordbruksmark. Pensionärer kunde t.o.m. 2006 inte få nationellt stöd.

Tabell 9.3 visar att t.o.m. april 2010 har 264 milj.kr utbetalats i nationellt stöd till norra Sverige för år 2009. Mest nationellt stöd utgick till Västerbottens län.

Miljöersättningar

Miljöersättningar syftar till åtgärder för att minska jordbrukets belastning på miljön. Varje land utformar ett program för miljövänliga produktionsmetoder inom jordbruket och för bevarande av biologisk mångfald i odlingslandskapet. Programmet utformas efter det egna landets förhållanden och miljöproblem. För miljöstöd krävs ett femårigt åtagande av brukaren (20 år när det gäller stödet till våtmarker och småvatten).

Den 1 januari 2007 startade ett nytt landsbygdsprogram, "Landsbygdsprogram för Sverige år 2007–2013". För information om det nya programmet hänvisas till Jordbruksverket, www.jordbruksverket.se. I det följande be-

skrivs de stöd som utbetalades för år 2009.

I **tabell 9.4** visas de arealer för vilka vissa miljöersättningar söktes för år 2009.

Tabell 9.5 visar utbetalade medel till miljöersättningar. Totalt utbetalades det år 2009 2 018 milj. kr i ersättningar enligt det nya programmet. Mest stöd utgick till Västra Götalands län följt av Skåne län.

Bevarande av betesmarker och slätterängar

Från och med 2001 finns två stöd för betesmarker och slätterängar. Dels ett projektstöd för restaurering av betesmarker och slätterängar och dels ett stöd för skötsel av dem. Syftet med projektstödet är att återställa den biologiska mångfalden och de kulturhistoriska värdena i slätterängar, betesmarker, skogs- och fåbodbeten som helt eller delvis försvunnit genom att hävden upphört. Syftet med stödet för skötsel av betesmarker och slätterängar är att bevara och förstärka hävdgynnande natur- och kulturmiljövärden.

Stödnivån för anläggning av våtmarker och småvatten kan högst vara 90 % av stödberättigande kostnader och ersättning kan lämnas med högst 10 000 kr/ha och år. Ersättning lämnas för betesmarker och slätteräng med allmänna värden samt betesmarker och slätteräng med särskilda värden. Ersättning lämnas också för fåbodbete, skogsbete och alvarbete på Öland och Gotland. Kompletterande åtgärder såsom lövtäkt, lieslätter och efterbete ger ytterligare ersättning.

Bevarande av värdefulla natur- och kulturmiljöer

Ersättning lämnas för skötsel av åkermarkens värdefulla lämningar och miljöer (landskapselement) som vittnar om den äldre markanvändningen. Ersättning utgår för skötsel av vissa landskapselement belägna på eller i anslutning till åkermark. Exempel på sådana landskapselement är renar mellan åkerskiften, stenvägar, trädrader, stentippar, källor och åkerholmar. Ersättningsbeloppet ges per landskapselement och skiljer sig åt mellan elementen. För att man ska få ett åtagande för natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet måste den sammanlagda

ersättning för det första året i åtagandeperioden vara minst 1 000 kronor. Landskapselementen ska till väsentlig del ha tillkommit före den storskaliga mekaniseringen av jordbruket, dvs. före 1940.

Utrotningshotade husdjursraser

Syftet är att bevara den genetiska resursen som våra husdjur utgör och därmed bidra till att uppnå det svenska miljö kvalitetsmålet ”Ett rikt odlingslandskap”. För att uppnå målet ska det senast 2010 finnas ett tillräckligt antal djur för att långsiktigt säkerställa bevarandet av inhemska husdjursraser i Sverige. Ersättning lämnas för att hålla djur av raser som finns med på EU:s lista över utrotningshotade svenska husdjursraser, t.ex. fjällko, gutefår, lantrasget och linderödssvin. Den årliga ersättningsnivån ligger på 1 000 kr per djurenhet för nötkreatur, får och getter och 1 500 kr per djurenhet för linderödssvin.

Öppet och varierat odlingslandskap

Syftet med detta stöd är att bevara odlingslandskapet och förhindra omfattande nedläggning av jordbruksmark. Därigenom bevaras en biologisk mångfald och värdefulla kulturmiljöer. Ersättning lämnas för skötsel av slättervall och betesvall på åkermark. Detta stöd har från och med år 2007 slagits ihop med stödet för Vallodling.

Ekologiska produktionsformer

Syftet med ersättningen är att jordbruksmarken ska användas på ett hållbart sätt. Ekologisk produktion har positiva effekter för markens långsiktiga produktionsförmåga och för biologisk mångfald. Miljöersättningen har utformats för att bidra till att de nya målen för ekologisk produktion uppfylls. Målen till år 2013 är att – 20 procent av jordbruksmarken ska vara certifierad för ekologisk produktion

Ersättning lämnas till jordbrukare med ekologisk odling med eller utan ekologisk djurhållning. Den årliga ersättningen varierar beroende på grödslag men ligger mellan 650–7 500 kr /ha. Ersättning för ekologisk djur-

hållning lämnas i form av en extra ersättning för ekologisk odlad slåttervall, betesvall och grönfodergrödor. Mark i åtagande för betesmarker och slåtterängar kan också ligga till grund för djurersättning. Ersättning för ekologisk djurhållning baseras på det antal mjölkkor, am- och dikor, ungnöt, tackor, getter (hondjur), suggor, slaktsvin, värphöns och slaktkycklingar som du har inom företaget. Ett hektar åkermark motsvaras av 1,0 djurenhet och ett hektar betesmark eller slåtteräng motsvaras av 0,5 djurenheter. Djurantalet får variera genom åren under åtagandeperioden men måste omfatta minst ett djur under hela åtagandeperioden. Antal djur som motsvarar en djurenhet varierar mellan 1,00 för mjölkkor, am- och dikor till 71,43 för värphöns.

Vallodling

Syftet med ersättningen är att bidra till ett öppet och variationsrikt landskap. Detta gynnar odlingslandskapets natur- och kulturmiljöer. Vallodlingen bidrar också till att minska växtnärläckaget och erosionen från åkermark och till att begränsa användningen av växtskyddsmedel. Ersättningen består av en grundersättning som du kan få i hela landet om du odlar vall, och en tilläggsersättning för slätter- och betesvall som du kan få i stödområdena 1–5. För att få tilläggsersättningen måste man ha djur.

Grundersättningen är 300 kr per hektar i hela landet. Tilläggsersättningen mellan de olika stödområdena varierar mellan 250–1 800 kr/ha.

Minskat kväveläckage

Ersättning lämnas för insatser med syfte att minska kväveutlakningen under vinterhalvåret. Ersättning kan lämnas för två åtgärder, dels för sådd av fånggröda, dels för vårbearbetning, dvs. att ingen jordbearbetning sker efter skörden på hösten. Syftet är att minska den kvävebelastning i havet som orsakas av mänsklig verksamhet. Åtgärden riktas till områden i södra Sverige där kväveutlakningen är hög. Ett jordbruksskifte måste vara minst 0,10 ha för att berättiga till ersättning. Den årliga ersättningsnivån ligger för fånggröda på 800

kr/ha och för vårbearbetning på 300 kr/ha. Fånggröda och vårbearbetning på samma mark ger 1 300 kr/ha.

Våtmarker och småvatten

Från och med 2001 finns två stöd för våtmarker och småvatten. Dels ett projektstöd för anläggning av våtmarker och småvatten och dels ett stöd för skötsel av dem. Syftet med ersättningarna är att öka arealen våtmarker i odlingslandskapet och att förbättra funktionen i de våtmarker som redan finns. Våtmarkerna minskar de negativa effekterna av växtnärläckage och bevarar och förstärker den biologiska mångfalden. De fyller även andra viktiga funktioner, som att upprätthålla grundvattennivån, öka variationen i landskapet och förbättra möjligheten till människors rekreation.

Med våtmark menas ett vegetationstäckt område där vattenytan är nära under, i nivå med eller nära över markytan och där vattennivån får variera med de naturliga säsongsvariationerna. Med våtmark menas här även småvatten och dammar.

Bruna bönor på Öland

Ersättning lämnas till jordbrukare med traditionell odling av lokala sorter av bruna bönor på Öland. Syftet med detta stöd är att främja en odlingsmetod som bidrar till att minska riskerna med bekämpningsmedels- och växtnärläckage till Östersjön. Dessutom bevaras odlingen av lokala sorter av bruna bönor. Odlingen är en viktig del av öns kulturarv. Ersättningen lämnas enbart på Öland och ett jordbruksskifte måste vara på minst 0,10 ha för att vara berättigad till ersättning.

Socketbetor på Gotland

Ersättning lämnas till jordbrukare på Gotland med miljövänlig odling av socketbetor. Syftet är att minska riskerna med bekämpningsmedels- och växtnärläckage till Östersjön. Ersättning lämnas endast på Gotland. Detta stöd togs bort från och med år 2007.

Skyddszoner

Syftet med ersättningen är att minska ytav-

rinningen, erosionen och läckaget av näringsämnen från åkermark. Skyddszonerna minskar även risken för att rester av växtskyddsmedel hamnar i sjöar och vattendrag. Syftet är också att gynna växt- och djurliv. Ersättning lämnas för anläggning av zoner besådda med vall utmed vattendrag i stödområdena 5 och 9. Skyddszonen skall vara minst 6 meter bred och ersättning lämnas för högst 20 meters bredd. Dessutom måste skifteslängden mot vattenområdet vara minst 20 meter och den sammanlagda arealen av alla skyddszonsskiften minst 0,10 ha för att berättiga till ersättning. Den årliga ersättningsnivån är 1 000 kr/ha.

Företagsstöd

Syftet med företagsstöden är att öka konkurrenskraften inom jordbruket, skogsbruket, rennäringen, trädgårdsområdet och livsmedelsförädlingen. Syftet är också att öka livskvaliteten och diversifiera ekonomin på landsbygden. Med företagsstöd menas att stödet är knutet till ett befintligt eller nystartat företag.

Stöd till modernisering av jordbruksföretag (tabell 9.6)

Stöd till modernisering av jordbruksföretag ska bidra till att påskynda företagets anpassning till nya marknadsförutsättningar men samtidigt ge positiva effekter för biodiversitet, miljövänlig produktion, djurvälstånd och arbetsmiljö. Under åtgärden ingår även stöd för plantering av energigrödor på åkermark.

Stödet är inriktat på att beviljas som en procentsats av planerade fasta investeringar och betalas ut först då dessa har genomförts och betalats. Landsbygdsprogrammet medger stöd med högst 30 % av stödberättigande investeringskostnader. Till jordbruksföretag inom mindre gynnande områden i norra Sverige kan ytterligare högst 20 procentenheter beviljas.

De flesta länsstyrelser har emellertid tillämpat ett reducerat maxbelopp och i vissa fall även en sänkt stödandel. Prioritering sker av de företag som utifrån sin affärsplan bedöms mest bidra till en ökad konkurrenskraft och entreprenörskap i sektorerna och i landsbygds-

ekonomin. Varje länsstyrelse har tagit fram egna prioriteringar, vilket gett åtgärden en viss lokal prägel. Prioriteringsordningen framgår av länsstyrelsernas genomförandestrategier.

Startstöd (tabell 9.6)

Startstödet ska bidra till att främja en långsiktig lönsam och konkurrenskraftig jordbruksnäring genom att stödja unga personer som för första gången vill etablera sig som ägare till ett jordbruksföretag. Stödet kan också underlätta och påskynda generationsväxlingar i jordbruksföretagen och därmed leda till en förnyring av jordbrukarkåren. Stödet hjälper till genom att ett bidrag av likvida medel underlättar ett övertagande eller en nyetablering, särskilt med tanke på att ett beviljat startstöd sannolikt gör det lättare att banklån beviljas.

Startstöd lämnas med högst 250 000 kr i form av en startpremie till företagare under 40 år som för första gången etablerar sig som företagare i ett jordbruks- eller trädgårdsföretag.

Den största delen av företagen som har fått stöd har haft djur/köttproduktion jämte växtodling som inriktning. Därefter har mjölkproduktion, trädgård, får och hästar varit de vanligaste inriktningarna.

Stöd till högre värde i jord- och skogsprodukter (tabell 9.7)

Stödet för högre värde, eller förädlingsstödet, är ett investeringsstöd som kan lämnas för förädling och saluföring av produkter från jord- och skogsbruk inklusive rennäring och trädgårdsnäring. Prioritering sker av de företag som utifrån sin affärsplan bedöms mest bidra till en ökad konkurrenskraft och entreprenörskap i sektorerna och i landsbygdsekonomin. Länsstrategierna innehåller ytterligare prioriteringar.

Landsbygdsprogrammet medger stöd med högst 30 % av stödberättigande investeringskostnader. Efter särskild prövning kan ytterligare 10 procentenheter beviljas till företag inom glest befolkade områden i norra Sverige. De flesta länsstyrelser har emellertid tillämpat ett reducerat maxbelopp eller en sänkt stödandel.

Prisstöd m.m. till rennärningen

Utöver de stöd till rennärningen i form av investerings- och startstöd samt kulturmiljöstöd som redovisats ovan utgår ett särskilt prisstöd för kontrollslaktade renar, vilka godkänns som livsmedel. Detta redovisas i **tabell 9.8**.

Efter Tjernobyloolyckan betalades ersättning till rennärningen för att täcka merkostnader och inkomstförluster till följd av det radioaktiva nedfallet. I ersättningen ingår också kostnader för t.ex. försöksverksamhet, slakt av renar med för hög cesiumhalt samt utfordring av cesiumrenar och analyser.

Staten ersatte fram till 1994/95 renägarna för upphittade rovdjursrivna renar. Från och med 1996 ändrades ersättningssystemet till att i huvudsak baseras på rovdjursförekomst.

I **tabell 9.8** redovisas även ersättningar från Banverket för tågdödade och från trafikförsäkringen för vägtrafikdödade renar.

Annan publicering

Uppgifterna i detta kapitel om utbetalda stöd grundas på underlag från Jordbruksverket. Statistiken hänför sig till de år för vilka stöd utgått förutom tabell 9.6 där beviljade stöd redovisas. Jordbruksverket publicerar detaljerad statistik över stöd som utbetalats eller beviljats under olika kalenderår i sin verksamhetsstatistik, senast i Verksamhetsstatistik för 2009.

Tabell 9.1
Direktstöd till jordbruket utbetalade för 2000–2009¹, milj. kr
Disbursed direct support to the agricultural holdings

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
<i>Gårdstöd</i>	.	5 315	5 516	6 088	6 473	6 473
Stöd för proteingrödor ²	.	21	19	16	15	22
Stöd för energigrödor	.	11	19	11	7	5
Kontrakterad stärkelsepotatis	.	37	29	33	36	38
Nationellt kuvertet	.	1	2	1	3	2
Återbetalning modulering	.	61	82	101	107	–
<i>Arealersättning</i>	3 480
<i>Djurbidrag, generella</i>	940	733	1 034	324	309	343
Handjursbidrag	331	263	331	324	309	343
Am- och dikobidrag	198
Tackbidrag	31
Slaktbidrag	130
Extensifieringsbidrag	250
Mjölkbidrag ³	.	471	703	.	.	.
<i>Regionala stöd</i>	864	916	898	989	973	944
Kompensationsbidrag	574	639	627	712	701	680
Nationellt stöd norra Sverige	289	276	271	277	272	264
<i>Miljöstöd, gamla</i>	1 929
Öppet odlingslandskap	582
Ekologisk odling	268
Flerårig vallodling	433
Biologisk mångfald o. kulturmiljövården	520
Betesmarker	333
Slätterängar	14
Kulturmiljö	173
Miljökänsliga områden	24
Våtmarker och småvatten	9
Extensiv vall, skydds-zoner	6
Fånggrödor	9
Resurshållande konventionellt jordbruk	94
Återskapande av slätterängar	3
Odling av bruna bönor på Öland	2
Utrotningshotade djurraser	3
Kulturmiljöstöd för renkötselområdet	0
<i>Miljöstöd, nya</i>	128	2 345	2 338	2 190	2 157	2 018
Betesmarker och slätterängar	.	754	745	740	743	670
Natur- och kulturmiljöer	.	168	158	115	111	96
Kulturmiljöer i renkötselområdet	1	11	16	18	22	23
Utrotningshotade husdjursraser	4	6	6	7	7	7
Öppet och varierat odlingslandskap	.	509	513	.	.	.
Ekologisk produktion	126	573	587	512	510	486
Vallodling	.	85	92	617	607	603
Minskat kväveläckage	.	197	178	143	130	112
Våtmarker och småvatten	.	8	11	13	14	14
Bruna bönor på Öland	.	2	2	1	1	1
Socketbetor på Gotland	.	3	2	.	.	.
Skydds-zoner	.	28	29	24	14	5
<i>Stöd för växtodlingsplaner</i>
Summa utbetalade direktstöd	7 340	9 440	9 843	9 652	10 080	9 844

- 1) För perioden 2000–2008 ingår i tabellen samtliga medel som avser respektive år oavsett när de utbetalats. För år 2009 avser beloppen de medel som utbetalats t.o.m. april år 2010.
2) Stöd för proteingrödor ingår i arealersättning t.o.m. 2004.
3) Ett nytt bidrag, mjölkbidraget, infördes från och med 2004. Fr.o.m. 2007 har mjölkbidraget upphört och ingår istället i gårdsstödet.

Källa: Jordbruksverket.

Tabell 9.2

Gårdsstöd för stödåret 2009 utbetalade t.o.m. april 2010, 1 000-tals kr*Single farm payment and premiums for male bovines and milk*

Område	Gårdsstöd	Protein- grödor ¹	Energi- grödor ²	Kontrakterad stärkelse- potatis	Handjurs- bidrag	Mjolk- bidrag ³
<i>Län</i>						
Stockholms	192 477	607	166	–	3 742	.
Uppsala	340 632	1 722	781	–	8 503	.
Södermanlands	309 507	1 290	697	–	11 365	.
Östergötlands	609 007	3 539	691	–	27 556	.
Jönköpings	272 506	438	–	–	28 765	.
Kronobergs	144 161	193	9	–	14 740	.
Kalmar	370 142	818	45	4 063	33 331	.
Gotlands	225 868	709	21	–	16 125	.
Blekinge	93 218	44	–	11 523	6 191	.
Skåne	1 390 672	1 682	592	22 214	51 603	.
Hallands	302 421	745	15	28	19 594	.
Västra Götalands	1 114 656	6 721	454	–	56 895	.
Värmlands	196 628	765	78	–	11 875	.
Örebro	232 948	1 089	858	–	10 523	.
Västmanlands	261 119	1 075	246	–	3 805	.
Dalarnas	124 760	281	112	–	8 066	.
Gävleborgs	136 457	126	16	–	9 087	.
Västernorrlands	96 375	32	19	–	4 617	.
Jämtlands	87 122	22	–	–	4 444	.
Västerbottens	141 074	17	181	–	8 658	.
Norrbottnens	68 931	–	–	–	3 066	.
<i>Hela riket</i>						
2009	6 710 681	21 913	4 981	37 828	342 551	.
2008	6 472 728	15 130	7 400	36 452	309 197	.
2007	6 088 092	16 445	11 412	33 370	323 941	.
2006	5 515 539	19 291	18 587	28 960	331 328	702 596
2005	5 314 878	21 058	11 681	36 756	262 797	470 651
2000 ⁴	4 088 860	.	.	.	330 836	.

- 1) Nytt bidrag, stöd för proteingrödor, infördes från och med 2004. År 2004 ingår utbetalningen i arealersättning.
- 2) Nytt bidrag, stöd för energigrödor, infördes från och med 2004.
- 3) Ett nytt bidrag, mjölkbidraget, infördes från och med 2004. Fr.o.m. 2007 har mjölkbidraget upphört och ingår istället i gårdsstödet.
- 4) Jämförelsetalen för gårdsstöd t.o.m. 2004 är summan av tidigare arealersättning, am- och dikobidrag, tackbidrag, slaktbidrag och extensifieringsbidrag.

Källa: Jordbruksverket.

Tabell 9.3
Kompensationsbidrag samt nationellt stöd till norra Sverige¹ för stödåret 2009
utbetalt t.o.m. april 2010, 1 000-tals kr

Disbursed support for less favoured areas and national support to the north of Sweden

Område	Kompensationsbidrag	Nationellt stöd			Summa nationellt stöd
		Suggor, getter, potatis, ägg, bär o. grönsaker	Mjök	Slaktsvin	
<i>Län</i>					
Stockholms	1 239	–	199	–	199
Uppsala	7 188	–	–	–	–
Södermanlands	106	–	–	–	–
Östergötlands	9 944	–	–	254	254
Jönköpings	66 169	–	–	–	–
Kronobergs	30 087	–	–	–	–
Kalmar	44 464	–	–	–	–
Gotlands	13 378	–	–	–	–
Blekinge	6 077	–	–	–	–
Skåne	23 393	–	–	–	–
Hallands	12 715	–	–	–	–
Västra Götalands	74 687	13	–	–	13
Värmlands	59 173	360	7 612	779	8 751
Örebro	15 020	–	–	–	–
Västmanlands	3 044	–	–	–	–
Dalarnas	50 355	721	1 895	54	2 670
Gävleborgs	64 356	839	17 430	1 239	19 508
Västernorrlands	46 380	1 017	30 486	1 743	33 245
Jämtlands	53 871	1 485	55 304	247	57 037
Västerbottens	65 920	2 969	90 825	4 162	97 956
Norrbottnens	32 160	2 294	40 851	1 647	44 793
<i>Hela riket</i>					
2009	679 725	9 698	244 603	10 125	264 426
2008	701 137	9 932	250 451	11 692	272 075
2007	711 868	9 650	256 085	10 800	276 535
2006	626 857	9 954	249 722	11 131	270 807
2005	639 429	11 248	252 285	12 627	276 161
2000	574 125	9 450	266 751	13 269	289 469

1) Anledningen till att det presenteras siffror för län i södra Sverige, är för att det är där företagen är registrerade. Marken ligger dock i norra Sverige.

Källa: Jordbruksverket.

Tabell 9.4**Registrerade arealer för vissa miljöersättningar avseende år 2009, hektar***Areas for environmental support*

Område	Betesmarker och slätter- ängar	Öppet och varierat odlingslandskap ¹	Ekologisk produktion	Minskat kväve- läckage
<i>Län</i>				
Stockholms	10 100	.	13 006	51
Uppsala	14 867	.	19 199	75
Södermanlands	14 529	.	19 861	–
Östergötlands	36 393	.	32 916	63
Jönköpings	31 536	.	18 474	31
Kronobergs	17 293	.	7 568	2
Kalmar	60 664	.	12 377	4 938
Gotlands	18 780	.	11 381	3 677
Blekinge	9 793	.	2 907	2 725
Skåne	44 514	.	19 611	36 252
Hallands	11 360	.	8 778	15 691
Västra Götalands	50 186	.	93 444	60 449
Värmlands	5 964	.	32 596	35
Örebro	7 312	.	12 517	2
Västmanlands	7 103	.	15 645	12
Dalarnas	11 348	.	14 371	5
Gävleborgs	5 046	.	18 026	–
Västernorrlands	1 899	.	13 514	15
Jämtlands	10 962	.	13 860	–
Västerbottens	1 857	.	8 550	72
Norrbottnens	1 446	.	5 431	5
<i>Hela riket</i>				
2009	372 951	.	394 031	124 099
2008	424 754	.	396 967	138 542
2007	456 900	.	448 278	148 609
2006	478 752	688 193	547 606	247 583
2005	461 401	634 268	519 694	266 879
2004	408 656	669 129	462 438	283 945

1) Stödet har från 2007 slagits ihop med stödet för vallodling.

Källa: Jordbruksverket.

Tabell 9.5
Miljöersättning för stödåret 2009 utbetalade t.o.m. april 2010, 1 000-tals kr
Environmental support

Område	Betes- marker och slätter- ängar	Natur- och kultur- miljöer	Kultur- miljöer i ren- skötsel- området	Utrot- nings- hotade hus- djurs- raser	Öppet och varierat odlings- landskap ¹	Ekologisk produk- tion	Vallodling ²
<i>Län</i>							
Stockholms	15 806	1 475	–	176	.	13 377	10 235
Uppsala	24 261	2 857	–	267	.	24 290	12 334
Södermanlands	24 311	497	–	153	.	23 763	13 098
Östergötlands	69 747	4 185	–	362	.	48 676	26 091
Jönköpings	54 609	9 175	–	246	.	25 652	29 554
Kronobergs	28 077	5 226	–	220	.	10 535	15 449
Kalmar	115 294	7 142	–	274	.	14 465	29 990
Gotlands	50 806	569	–	173	.	16 157	17 416
Blekinge	20 261	3 269	–	143	.	4 024	5 021
Skåne	78 445	25 132	–	710	.	31 490	28 837
Hallands	20 947	8 171	–	253	.	12 888	13 842
Västra Götalands	77 719	17 967	–	778	.	116 999	62 213
Värmlands	8 703	685	–	355	.	36 927	50 098
Örebro	17 136	2 364	–	207	.	15 288	12 706
Västmanlands	14 065	1 911	–	129	.	18 952	7 311
Dalarnas	13 544	1 259	–	676	.	17 105	31 546
Gävleborgs	7 932	487	–	542	.	17 970	52 410
Västernorrlands	2 749	362	–	270	.	12 796	46 942
Jämtlands	13 899	1 108	197	469	.	13 129	46 182
Västerbottens	4 180	1 019	21 686	444	.	7 036	62 087
Norrbottnens	7 596	674	1 408	183	.	4 829	29 947
<i>Hela riket</i>							
2009	670 087	95 533	23 291	7 031	.	486 349	603 311
2008	743 280	110 551	21 545	7 011	.	509 618	607 415
2007	739 895	114 847	18 188	6 540	.	511 521	617 393
2006	744 846	157 777	16 244	5 601	513 421	587 219	91 659
2005	754 401	167 511	11 762	5 367	508 983	572 845	85 316
2000	.	.	1 461	.	.	126 484 ³	.

1) Stödet ingår från och med 2007 i stödet för Vallodling.

2) Systemet för vallodling utvecklades i samband med utveckling av gårdsstödsystemet år 2004–05. Första utbetalningen skedde 2005. Det miljöstödet redovisas i tabell 9.1.

3) Här redovisas endast miljöstöd för ekologisk produktion som ingår i det nya miljöprogrammet. För totalt miljöstöd för ekologisk produktion skall miljöstöd som ingår i det gamla miljöprogrammet läggas till. Det miljöstödet redovisas i tabell 9.1.

4) Stödet finns inte längre.

Källa: Jordbruksverket.

Tabell 9.5 (forts.)

Område	Minskat kväve- läckage	Våtmarker och småvatten	Bruna böror på Öland	Sockerbetor på Gotland ⁴	Skydds-zoner	Summa miljöstöd
<i>Län</i>						
Stockholms	–	508	.	.	249	41 826
Uppsala	–	266	.	.	477	64 751
Södermanlands	–	1 078	.	.	571	63 472
Östergötlands	–	1 816	.	.	494	151 371
Jönköpings	6	180	.	.	31	119 453
Kronobergs	1	332	.	.	18	59 858
Kalmar	4 022	999	741	.	104	173 031
Gotlands	2 758	115	.	.	75	88 068
Blekinge	2 180	362	.	.	22	35 282
Skåne	31 439	4 229	.	.	532	200 814
Hallands	14 859	1 375	.	.	202	72 537
Västra Götalands	56 418	1 795	.	.	1 216	335 105
Värmlands	26	44	.	.	2	96 841
Örebro	–	1 129	.	.	362	49 193
Västmanlands	285	196	.	.	821	43 670
Dalarnas	–	17	.	.	–	64 147
Gävleborgs	–	–	.	.	–	79 343
Västernorrlands	–	8	.	.	–	63 127
Jämtlands	–	–	.	.	–	74 984
Västerbottens	–	–	.	.	–	96 452
Norrbottnens	–	–	.	.	–	44 636
<i>Hela riket</i>						
2009	111 994	14 449	741	.	5 176	2 017 961
2008	129 741	13 625	737	.	13 975	2 143 523
2007	142 808	13 001	810	.	24 108	2 189 112
2006	177 627	11 369	1 740	2 100	28 614	2 338 215
2005	197 136	8 378	1 895	2 766	28 344	2 344 704
2000	127 945

Tabell 9.6**Beviljade stöd till modernisering av jordbruksföretag och startstöd till jordbruks-, trädgårds- och renskötsel­företag 2007–2009***Granted investment support to modernisation of agricultural holdings and setting up of young farmers*

Område	Modernisering		Startstöd	
	Antal stöd	Beviljade stöd, 1 000-tals kr	Antal stöd	Beviljade stöd, 1 000-tals kr
<i>Län</i>				
Stockholms	19	8 261	3	750
Uppsala	47	15 724	12	3 000
Södermanlands	53	15 840	2	300
Östergötlands	72	22 118	10	1 900
Jönköpings	54	16 920	18	2 800
Kronobergs	59	13 433	20	2 300
Kalmar	57	24 120	10	1 800
Gotlands	10	6 778	10	1 800
Blekinge	22	5 890	3	750
Skåne	160	38 244	25	5 000
Hallands	117	46 524	7	1 550
Västra Götalands	222	79 160	53	10 250
Värmlands	51	31 029	10	1 750
Örebro	33	12 634	5	1 250
Västmanlands	30	12 837	6	1 100
Dalarnas	30	8 940	8	1 600
Gävleborgs	33	8 755	15	1 875
Västernorrlands	35	63 927	7	1 250
Jämtlands	39	25 736	15	3 500
Västerbottens	73	37 247	11	2 750
Norrbottnens	50	24 245	17	3 875
<i>Hela riket</i>				
2009	1 266	518 362	267	51 150
2008	1 190	433 967	304	59 855
2007	542	201 617	196	37 800

Källa: Jordbruksverket.

Tabell 9.7
Beviljade stöd till högre värde i jord- och skogsprodukter 2007–2009, 1 000-tals kr
Granted investment support to adding value to agricultural and forestry products for Sweden

Område	Antal stöd	Beviljade stöd, 1 000-tals kr
<i>Län</i>		
Stockholms	9	3 903
Uppsala	3	212
Södermanlands	10	2 491
Östergötlands	10	2 528
Jönköpings	3	869
Kronobergs	5	1 312
Kalmar	9	1 692
Gotlands	1	900
Blekinge	2	152
Skåne	38	12 797
Hallands	20	6 852
Västra Götalands	38	11 269
Värmlands	4	2 719
Örebro	3	1 005
Västmanlands	3	1 550
Dalarnas	4	479
Gävleborgs	8	1 065
Västernorrlands	4	1 429
Jämtlands	4	436
Västerbottens	5	834
Norrbottnens	9	6 435
<i>Hela riket</i>		
2009	192	60 929
2008	153	59 193
2007	50	20 696

Källa: Jordbruksverket.

Tabell 9.8
Utbetalade stöd och ersättningar till rennäringen 2000–2009, 1 000-tals kr
Disbursed support and compensation to reindeer breeding

Typ av stöd	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Prisstöd	14 663	17 480	23 370	21 657	22 222	16 580
Ersättning p.g.a. Tjernobylyolyckan	9 884	9 763	9 815	5 282	7 607	6 731
Övriga medel för främjande av rennäringen, varav; katastrofskadeskydd projektstöd m.m.	6 779 566 6 213	5 423 2 202 3 221	3 921 – 3 921	19 330 15 023 4 307	14 138 9 924 4 214	21 456 1 225 20 231
Ersättning för renar som skadats eller dödats av rovdjur	35 000	47 000	43 200	44 400	61 572	58 563
Ersättning för tågdödade renar	2 326	2 282	1 829	2 680	2 673	3 142
Ersättning för vägtrafikdödade renar	4 499	4 256	4 699	4 318	5 630	5 860

Källa: Jordbruksverket, Vägverket, Sametinget, Banverket och Trafikförsäkringsföreningen.